

HANIBAL LUCIĆ, PJESNIK »MORNAROM NA PUTU«  
(UZ PREPJEV NJEGOVIH TALJANSKIH SONETA)

*Tonko Maroević*

I

Obraćajući se svojem prijatelju Splitsaninu Jeronimu Martinčiću, Hanibal Lucić prepričava najsvježija ratna zbivanja vezana uz prodor Turaka na Rodos, te u stihovima 152—3 svoje najduže poslanice ovako kaže:

Zatvoren tamo tja ne čuješ u kutu,  
Mornarom kako ja koji sam na putu . . .

Začudit će nas, na prvi pogled, činjenica da se on iz svojega Hvara obraća kolegi u Splitu kao slabije informiranom, štoviše, smještenom »u kutu« dokud vijesti slabije dopiru zbog znatno manjega prometa. Ovi su stihovi inače bili krivo shvaćeni i protumačeni kao dokaz da se naš pjesnik u mladosti bavio pomorstvom, da je i sam bio mornar. Ali je zanimljivo da su davno već uočeni, da su izlučeni iz ravnodušnog niza konvencionalnih pohvalnih izričaja, privukavši stanovitu pažnju komentatora. Moramo se složiti s mišljenjem Franje Račkoga, koji im ovako objašnjava smisao: »ti nisi u takovoj prilici čuti viesti o turskoj navali

na otok Rod, kano ja, koji stanujem na otoku, na koj dolaze brodovi iz onih strana; dočim su se oni uklanjali Spljetu, izloženu turskim nasrtajem«. <sup>1</sup>

Nije naše da se zadržavamo oko maritimnih svojstava hvarske luke i komparativnih prednosti njezina položaja u odnosu na druge dalmatinske lokalitete. Lucićevi stihovi zapravo samo potvrđuju formulacije iz izvještaja mnogih mletačkih predstavnika, primjerice Leonarda Veneria i Girolama Contarena, koji 1535. opisuju Split i Trogir kao »malatmjestu i gradove, a za grad Hvar kažu da je »na položaju gdje se zadržavaju sve lađe koje idu za levant ili se iz njega vraćaju«. <sup>2</sup> Još bliži je našoj temi kapetan kulfa (Jadrana) Ivan Tagliapietra, koji kaže da u Hvar »stižu vijesti sa svih strana«. <sup>3</sup> Giambattista Giustinian govori (1553) kako se u Hvaru gotovo čitave godine zadržava venecijanska flota. <sup>4</sup>

Nismo, dakako, odabrali navedeno mjesto iz nekakvih kampanilističkih pobuda. Poslužili smo se navodom jer nas primjereno uvodi u Lucićevu poetsku raznovrsnost, živost i pokretljivost njegove imaginarne i stvarne topografije. Uglavnom se tvrdi kako je on svoj život proveo bez velikih pokreta i mijena, s iznimkom dramatičnog razdoblja pobune pučana. Ali u njegovu ustaljenom životnom toku bilo je barem suzdržane dinamike, kretanja u mikro razmjerima otoka i susjednoga morskog kanala:

Sad me Vis, sad Stari, sad ima Novi Hvar,  
Cić takih ter stvari počivam nikadar.

Poznato je da je osim kuće i ljetnikovca u gradu Hvaru, Lucić imao imanja na Visu i posjede u Starom Gradu, gdje je sagradio i kuću za boravak. Stoga je morao putovati češće, kopnom i morem, a vjerojatno je posebno dobro upoznao narav mora. Njegova pomorska topika nije usporediva s Marulićevom, <sup>5</sup> ali je nezanemariva u kontekstu hrvatske renesansne književnosti. Primjerice, svoje pjesme uspoređuje s potopljenom lađom, koja nema odjeka ni slave:

Kojih glas primali ni leti ni puzi,  
Kako plav mev vali koja se pogruzi.

Hvaleći Milicu Koriolanović, u njoj upućenoj poslanici, podrobno opisuje prizore koje je ona izvezla i koji se lističu uvjerljivošću i prepoznatljivošću, a među njima i

zemlju gdi paše valovito more,

odnosno, u nastavku, jednu drugu scenu s goblena predstavlja:

A pod njom visoko rika se nadima  
Tekuć u široko more kô ju prima.

Manje metaforični ili preneseni su spomeni mora i brodova u neizravnom izvještaju o turskom pokušaju osvajanja Rodosa:

Četarsta i veći broj galijski ter navij  
Jest u kih brodeći vojska se priplavi.

Razlozi tog pokušaja navedeni su pak u prethodnim stihovima:

Jer targe kô brodi k Carigradu vode,  
Čestokrat nahodi gusarin iz Rode  
Ter niktör ne more od poganske ruke  
Ono tiskno more brođiti brez muke

U prva dva ova stiha, gdje su imenovani *targi* i *gusarin*, kao da su sažeti motivi Lucićevih najslavnijih radova, pjesme »U pohvalu grada Dubrovnika« i drame »Robinja«. Naime, Dubrovnik nije slavljén eksplícitno kao pomorska sila, već kao merkantilni posrednik:

Svi targe primaju, mirno kô donosi,  
I kô oni daju, on mirno odnosi.

Ali nabranjanja istočnih i zapadnih strana po kojima Dubrovčani šire svoj utjecaj pretpostavljaju upravo razvijeno brodarstvo. Nisu slučajni ni spomeni Rima i Carigrada, Nila i Aleksandrije, Tira i Kartage, Mantue i Smirne, kojima se, u raznim kontekstima, ocrtavaju dosta široko obrisi čitavog Sredozemlja. Indikativno i Derenčino obraćanje svojoj družbi na samom početku prvog skazanja »Robinje«:

Sve strane, mogu reć, sa mnóm ste shodili

Među lokalitetima te drame najzanimljiviji je, uz Dubrovnik, aluzivno naznačeni položaj Beograda kao presjecišta velikih vodenih putova:

Pri tihom Dunaju, tamo gdino Sava  
Rike se shajaju zajedno i Drava.

Jer »Robinja« ima, usuđujemo se formulirati, plovno zaokruženi tok zbivanja. Predradnja se sastoji u gusarskim pustolovinama i akcijama usmjerenim na dobijanje dragocjenog ljudskog plijena, što ih jedan od antagonista (nazvan Gusar, *per excellentiam*) ovako Derenčinu motivira:

Nismo se brodili po Savah i Dravah

. . .  
Za da nam ne bude u tebi pak plaća.

Epilog ja pak trebao biti u otplovljavanju Robinje iz Dubrovnika, obzirom na Derenčinovo obećanje:

I činit da sprave korablje, neka te  
Do vaše daržave, ka Senju poprate.

Makar je happy-end s vjenčanjem Derenčina i robinje Danice donekle poremetio tu danu riječ, nema razloga ne pretpostaviti da je i njihov zajednički odlazak u Budim vodio morskim putem do Senja. Nimalo čudno sve skupa, znademo li da je sama drama »porinuta« u gradu Hvaru i da je krenula u svijet s ambicijama da daleko dospije. Zatvorit ćemo krug citatom iz Lucićeve posvete teksta Francisku Paladiniću. Naime, pjesnik se nada da će njegova drama biti prepoznata kod drugih, »iz ovoga oplovita mista u tuje strane pribrodivši se«. A mjesto je bilo doista »oplovito«, štoviše, »mornarom na putu«.

## II

Našim smo naslovom donekle aludirali i na Lucićev civilizacijski status, na informiranost i ažurnost kojom se mogao razlikovati od niza manje obrazovanih i slabije situiranih sunarodnjaka. Kao mletački po-

danik s razlogom je zavidao Dubrovčanima na nezavisnosti, ali kao kulturni poslenik nije se smio tužiti na mrežu komunikacija s kojom je u Hvaru, istaknutom mletačkom releju i regionalnom središtu, raspolagao. Nije slučajno da je u njegovu opusu izniman broj mitoloških i literarnih aluzija, a još manje što su uočene stanovite filijacije njegovih stihova s pjesmama ne samo već »klasičnoga« Petrarke nego i s radovima mnogo aktualnijih, suvremenih mu talijanskih pisaca Ariosta i Bemba. A sistem školovanja i mogućnost nabavljanja recentnih knjiga treba dovesti u vezu s položajem i značenjem Hvara u političkim okvirima Venecije.

Ali naš naslov najodređenije funkcionira kad upućuje na pjesnikove osobne veze s drugovima po peru na relaciji Hvar—Split—Trogir—Kotor. Izmjena pisama i poslanica u stihu i prozi bila je omogućena upravo učestalim brodarskim vezama, pa nam je lako zamisliti pjesnika kako odlazi nekom kapetanu da preda ili od njega primi stanovitu literarnu pošiljku.

Sačuvane su čak četiri Lucićeve stihovane poslanice na hrvatskom upućene spominjanom Jeronimu Martinčiću, a po jedna naslovljena Francisku Božićeviću Natalisu i Nikuli Matuliću Albertiju. Sve su one odaslane u Split i sudeći po mnogim elementima bile su uglavnom odgovor na njihove poruke i tekstove, ali se od druge strane te korespondencije sačuvao jedino pohvalni latinski epigram Franciska Božićevića Natalisa.<sup>6</sup> Jamačno je postmarulićevski Split bio glavno Lucićevo književno uporište i poticajni ambijent, a u osobi Jeronima Martinčića imao je valjda starijeg uzora i svojevrsnog mentora.<sup>7</sup>

Dvije poslanice, bez poznatog nam odaziva a vjerojatno i bez ikakva odgovora, upućene su na trogirsku adresu Milice Koriolanović Cippico. Jednostran je ostao, a možda uvijek i bio, odnos našeg pjesnika s Kotoraninom Ludovikom Paskalićem Pasquali, koji mu se obratio opsežnom i vješto sročenom talijanskom kanconom.<sup>8</sup> Iz nje proizlazi da su se dobro poznavali, ali Kotoranin nema druge ambicije nego da se sviđi Luciću.

Uočljivo je da među Lucićevim korespondentima nema nijednog Dubrovčanina. Autor »Robinje«, u Dubrovniku ubicirane drame, i zanosne pohvalne pjesme u čast istoga grada ostao je, čini se, u toj sredini bez odgovarajućeg sugovornika. Stoviše, nije uopće spomenut ni u Vetranovićevoj pjesmi »Vlasteostvu hvarskomu«, gdje se eksplicitno slave Petar Hektorović i Jeronim Bartučević. Razlozi toga negativnog odjeka (jer nije vjerojatno da je riječ o potpunom nepoznavanju) nisu lako doku-

čivi, premda je zanimljivu argumentaciju o ljubomori, zavisti i »kazni zbog nepriznata literarnog duga« ponudio Slobodan Prosperov Novak.<sup>9</sup>

Neprihvaćen, dakle, u Dubrovniku, Lucić se mogao tješiti »split-skom vezom« i kompenzirati manjak jačanjem odnosa s drugim stvaraocima iz naših obalnih gradova. Teško je pretpostaviti da je politika glavni uzrok Lucićeva »kratkog spoja« s Dubrovčanima, budući da su Hektorović i Bartučević bili podjednako lojalni mletački podanici a našem pjesniku dubrovački model slobode bijaše itekako privlačan, ali je činjenica da se on više od ostalih hvarskih plemića obraćao mletačkim dostojanstvenicima, te da je jedan od rijetkih onodobnih hrvatskih pjesnika koji je pisao i talijanskim jezikom.

Ciklus od šest Lucićevih talijanskih soneta nije nikakav »porod od tmine«, ali je ostao pomalo tamna mrlja u njegovu literarnom korpusu. Nikada poslije 1874. nije objavljivan, a o njemu se govori samo usput, gotovo sa stidom i omalovažavanjem. Istina, sasvim je konvencionalnog karaktera i jedva prosječnog dometa. Međutim, našoj književnoj povijesti kao da je ponajviše smetao zbog udvornog odnosa prema mletačkim vlastodržcima, a donekle i zbog njezina nedefiniranog stava prema pismenosti naših ljudi na stranim jezicima.

Ipak je taj ciklus važan i ima svoje značenje barem kao karika u lancu Lucićevih književnih relacija. Jer među petoricom slavljениh knezova i providura nalazi se Gianmatteo Bembo, brat slavnoga mletačkog pjesnika Pietra, obnovitelja petrarkizma i zagovornika stilskog purizma. S obzirom na to da je Bembo bio upravitelj u Kotoru mogao je Luciću biti ne samo posrednikom bratovih tekstova i iskustava nego i svojevrsna veza s Ludovikom Paskalićem, koji je istom Bembu posvetio čak jedanaest soneta i jednu kanconu.<sup>10</sup> A Paskalić je, ne zaboravimo, bio i autor odulje talijanske pjesme (od osam strofa) koju bismo smjeli okrstiti i »U pohvalu grada Venecije«. <sup>11</sup>

Sonetima Diedu, Malipietru, Bembu, Mulli i Bondomeru Lucić također utvrđuje svojevrsnu splitsko-kotorsku (dakako, prómletačku) osobinu. Naime, istome Mulli obraća se latinskim pjesmama Francisko Božićević Natalis, koji još mnoge stihove posvećuje raznim drugim pripadnicima obitelji Diedo i Malipietro. Krug se zatvara i time što su među adresatima Božićevićevih latinskih panegirika također Lucićevi glavni sugovornici Jeronim Martinčić i Nikula Matulić Alberti.

Smatramo, dakle, da već iz kulturoloških razloga treba posvetiti stanovitu pažnju i Lucićevim talijanskim pjesmama, te ih, makar kao

naliče, pridodati dosjetljivo nazvanoj grupi »Pisni razlicim prijateljem«,<sup>12</sup> koja značajno dopunjuje njegov hrvatski lirski i dramski korpus. Nedavno je mjerodavno obrađena Hektorovičeva dionica tzv. »inojezičnih sitnica« (uglavnom latinskih heksametara s nešto talijanske epistolarne proze),<sup>13</sup> pa je red da se pozabavimo i istovrsnom Lucićevom ostavštinom, jer bez toga nije potpun lik pjesnika i prevoditelja. Uostalom, odskora se ne samo latinska pismenost nego i talijanska, njemačka, mađarska i njima slične smatraju s pravom konstitutivnim dijelom hrvatske kulturne baštine — dakako, kad je riječ o radovima naših ljudi, kad su oni nastali u našim krajevima ili kad se bave našim temama.<sup>14</sup>

Soneti su sačuvani u jednom znatno kasnijem prijepisu, što se čuva u knjižnici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu kao rukopis pod signaturom 867. Tih nekoliko listova naslovljeno je »Sonetti di messer Anibal Lucio Lesignano, scritti a diversi«. Naznaka na rukopisu govori da su uzeti iz prvoga izdanja »Skladanja izvarsnih pisam razlicih«, tiskanog u Veneciji, »Per Francesco Marcolini MDLVI«. Objavljeni su u sedmoj knjizi Starih pisaca hrvatskih, ali se ovdje daju u kritičkoj reviziji, jer je u tom izdanju načinjeno nekoliko većih, ne tek ortografskih pogrešaka, koje čak onemogućuju puno razumijevanje.<sup>15</sup>

Ne smije nas začuditi bombastičnost i hiperboličnost usporedbi. Svim u duhu humanističkih navada i šablona, Lucić se služi mitološkim i antiknim motivima gotovo kao prefiguracijom sebi suvremenih likova i događaja. Tako banalni visoki činovnici zadobijaju atribute povijesno i tradicijski posvećenih osoba, čak najvećih primjera, presedana i simbola prošlosti. Enkomijastički ton naglašen je u tri slučaja činjenicom da su soneti složeni tako kao da se personificirani grad ili pokrajina obraćaju svojem pokrovitelju ili zaštitniku; u prva dva soneta govori sám Hvar, a u četvrtomu Dalmacija.

1.

IN LAUDE DELLI CLARISSIMI MESSER VITTOR DIEDO ET  
MESSER MATHEO MARIPETRO, SUOI CONTI E PROVEDITORI,  
LESINA.

*Roma del tuo valor, benigno Augusto,  
compitamente alhor cognobbe il vero  
quando nel seggio dell'afflitto impero  
vide l'empio Nerone, anzi Procusto.*

*Questi bruscìo la, et ella al trono ambusto  
chiamò Vespasian, di vita intero:  
onde, ripreso il suo stato primiero,  
le parve te veder vivo et robusto.*

*Tal et più bello anchor mi rappresenta  
il Diedo, ch'a me vita et pace deo,  
mìo ver Vespasiano il Maripetro.*

*Onde lieta mi vivo, et più contenta  
vivrò, s'a un tal Vittor a un tal Mattheo  
vita dal ciel felice et lunga impetro.*

U SLAVU PREJASNIH GOSPODINA VIKTORA DIEDA I GOSPODINA  
MATEJA MARIPETRA, SVOJIH KNEZOVA I UPRAVITELJA, HVAR.

Vladanja vrijednost, Auguste, tvoga  
upoznao je Rim tek tad do kraja  
kada na tronu pomučena sjaja  
Nerona vidje sjedjet okrutnoga.

Taj spali grad, pa carstvu bje na čelo  
zvan Vespazijan, plemenit i častan;  
po njemu stanje prvobitno nasto  
i kanda tvoje on nastavi djelo.

Od tebe ljepši Diedo mi se čini,  
što mir mi dade te me osokoli;  
Maripetro je moj Vespazijan pravi.



U zadovoljstvu ja ću i vedrini  
potrajat ako od neba izmolim  
Viktor i Matej da su živi, zdravi.

Vittor Diedo ostavio je znatnog traga u hvarskoj komunalnoj povijesti. Pod njegovim imenom spominje se 1519. nova gradska loggia, a kako je bio knezom između 1515—1517. u to vrijeme treba staviti njegov graditeljski zahvat.<sup>16</sup> Isti je Diedo sudjelovao 1515. godine u smirivanju pobune hvarskih pučana, pa čak organizirao i potjeru za Matijom Ivanićem sve do ušća Neretve.<sup>17</sup> U skladu s Lucićevim poznatim aristokratskim odnosom prema mnoštvu, »koje dil razbora ne ima«, jest, dakle, i prihvaćanje Dieda kao mirotvorca. O Matheu Maripetru (Malipietru) imamo znatno manje podataka, pa ipak je njemu Lucić posvetio i samostalan sonet, uspoređujući ga čak s rimskim carevima Vespazijanom i Titom, koji osvojiše pa razrušiše Jeruzalem (70. n. e.), što je u kršćanskom hegemonizmu bilo pozdravljeno i shvaćeno kao osveta zbog navodne židovske krivnje prilikom ubojstva Kristova.

2.

AL CLARISSIMO MESSER MATHEO MARIPETRO, SUO CONTE  
ET PROVEDITORE, LESINA.

*Il padre et il figlio, che vendetta fenno  
contra Hierusalem del Signor nostro,  
poi che successer'al horribil mostro  
un chiar esempio a Roma et al mondo denno,*

*che humil sembianti et giusta voglia et senno  
convengono al scettro et al manto d'ostro.  
Così hora fate voi ne l'oprar vostro,  
o nobil Maripietro e in voce e in senno.*

*Maggior benignitate entro l'mio albergo,  
ne giustitia fù mai tanta o prudentia:  
ond'io, Lesina, in gioia rido et canto,*

*e mirando cogl'occhi, volti a tergo,  
dico: ingiustitia, orgoglio et imprudentia  
rimanetevi a dietro, et noia et pianto.*

PREJASNOM GOSPODINU MATEJU MARIPETRU, HVAR.

Otac i sin što osvetit su znali  
Gospoda našeg protiv holog grada  
Jeruzalema, naslijedivši gada  
primjer su vlasti Rimu i svijetu dali,

jer poniznošću najbolje se kiti  
grimizni plašt, a žezlo resi znanjem.  
Takvo je danas Vaše djelovanje,  
o dični Maripetro plemeniti.

Dobrote više nikad mi u kući,  
ni razbora ni pravde nije bilo;  
zbog toga ja, Hvar, popijevam od sreće,

te očima unatrag gledajući  
kazujem: muko, nepravdo i silo,  
ostajte iza nas, nitko vas neće!

Zanimljivo je usporediti ovaj sonet s Lucićevom hrvatskom »Nadgrobnicom Petra Golubinića, hvarskoga vlastelina«, gdje se također slavi dobrotu, a hvali odbijanje napravde i sile iz komunalnog ambijenta:

Dobrota u komu jest bila, kakova  
U gradu ovomu neće bit unova.  
Ni tko bi zamisto nepravdi i sili  
Protivil ne listo ričmi da i dili.

Sonet u čast spominjanog Bemba, pjesnikova brata, vuče također mnoge asocijacije iz klasične starine, od Junonine srdžbe na Eneju do etruščanskog vođe i prvosvećenika Lukumona, pa sve do, priznajemo, nedovoljno nam jasnih aluzija i distinkcija na ono što se zbivalo u Rimu za razliku od onoga što bje u Bologni.

IN LAUDE DEL SIGNOR GIANMATHEO BEMBO, PROVEDITORE DI  
CATTARO

*O sacro angel, ch'a Giove le saette  
ministri, et guardi il sol con teso ciglio,  
così Giunon si scordi le vendette  
di ciò ch'al bel Troian desti di piglio,*

*deh, dimmi con parole aperte et schiette,  
se fù segno di danno o di periglio  
o di vittoriose imprese elette,  
opur fù a caso et senza alcun consiglio,*

*quand l'altr'hieri al saggio Bembo et giusto  
con vaghi giri et movimenti accorti  
volasti intorno l'honorata testa?*

*A Lucumone e a la gente d'Augusto  
già dimostrai, che tal mio applauso importi  
a quello in Roma et in Bologna a questa.*

U SLAVU GOSPODINA GIANMATIJE BEMBA, KOTORSKOG  
PROVIDURA.

Ti što Jupitru, o anđele sveti,  
gromove pružaš, motreć sunce jasno,  
nek Junona zaboravi se svetiti  
što Trojanca si poticao krasnog,

otvoreno mi, jasno kaži sada  
da l' znamen bje pobjednih obećanja  
il opasnosti, pogibelji, jada,  
il pak slučajno, mimo svakog znanja,

kad prekjučer si Bembu mudrom, dičnom,  
kretnjama brižnim, krugovima sporim  
lebdio oko poštovane glave?

Pokazah već i Lukumonu slično  
i Augustov puk jednako dvorih,  
u Bologni i Rimu, u znak slave.

Slijedeći sonet, četvrti, zapravo je samo malo izmijenjena verzija drugoga u ovom nizu. Ne samo da su im sve rime potpuno iste nego su i gotovo sve formulacije identične — iako je nestala početna slika o ocu i sinu koji razrušiše Jeruzalem u korist općenitijeg, neodređenog slavljenja onih koji se ne odadoše tiranstvu. Naravno, bitne razlike su u osmom stihu, gdje se poimence zazivaju oni kojima je sonet upućen, u prvom slučaju Maripetro, a u drugome Mulla. Nejednak broj slogova njihovih imena već je sam po sebi zahtijevao stanovitu intervenciju. Tercine se pak diferenciraju jedino u imenu »govornika«: Hvar (Lesina) je postao Dalmacijom! Ograničenost Lucićeva formalnog reper-toara (u talijanskom jeziku) pokazat će se bjelodano kad rimu *nostro-vostro*, i inače banalnu, koristi ne samo u ova dva soneta već i u trećem, odnosno šestom po redu (dakle: u svakom parnom).

4.

AL SUO DEGNISSIMO CENSORE MESSER MARC'ANTONIO DA  
MULLA, DALMATIA.

*Quei, che di gloria e fama acquisto fenno,  
tirannide fuggendo, horibil mostro,  
et ben reggendo, al tempo antico e nostro  
un bello et chiaro esempio ad altri denno,*

*che humil sembianti at giusta voglia et senno  
si convengono al scettro et al manto d'ostro.  
Così hor fate voi nell' oprar vostro,  
Mulla gentile, et in parole e in cenno.*

*Maggior benignitate entro al mio albergo,  
nè giustitia fù mai tanta o prudentia:  
per ch'io, Dalmatia, in gioia rido et canto,*

*e mirando cogl'occhi, volti a tergo,  
dico: ingiustitia, orgoglio et imprudentia  
rimanetevi a dietro, et noia et pianto.*

SVOJEMU NAJDOSTOJNIJEM NADGLEDNIKU GOSPODINU  
MARKANTUNU MULLI, DALMACIJA.

Oni što su se slavom ovjenčali  
onemogućiv nasilje da vlada,  
upravom dobrom onda su i sada  
svijetao i lijep primjer drugim dali,

jer poniznošću najbolje se kiti  
grimizni plašt, a žezlo resi znanjem.  
Takvo je danas Vaše djelovanje,  
mudri i dični Mulla plemeniti.

Dobrote više nikad mi u kući,  
ni razbora ni pravde nije bilo;  
stog Dalmacija, ja, pjevam od sreće,

te očima unatrag gledajući  
kazujem: muko, nepravdo i silo,  
ostajte iza nas, nitko vas neće!

I ovdje bismo se, dakako, mogli sjetiti hrvatske nadgrobnice Petru Golubiniću, jer je ne samo tematski nego i verbalni sklop identičan. Ali istoj osobi, »cenzoru« mletačke pokrajine Dalmacije, Lucić se morao još jednom obratiti sasvim drugačijom prigodnom pjesmom, sonetom povodom smrti njegova oca, gdje dolazi do izražaja tipično humanistički doživljaj ispunjena života kao protuteže smrti. Umjesto kršćanske rezignacije i utjehe, pjesnik podastire eruditski repertoar uzvišenih primjera, od poetičkih referenci na Pindarov i Orfejev stil pa do ratničkih prisjećanja na bitku kod Pidne, u kojoj je 22. lipnja 168. n. e. Emilije Paulo, adoptivni sin Scipiona Afričkog, pobijedio Perzeja, posljednjega makedonskog kralja i tako definitivno skršio vlast i otpor Makedonaca Rimljanima.

5.

AL CLARISSIMO SIGNOR IL SIGNOR MARC'ANTONIO MULLA

*Morto non è, chi havendo in se raccolto  
virtute alteramente in fama sona,  
se ben quel ch'è di se meno abbandona,  
ch'è frale et pur conviene che ne sia tolto.*

*Pero signor, temprate il dolor molto:  
il padre è vivo, e tal vita li dona  
l'alto suo honore, a cui il tempo perdona,  
sì che egro non fia mai, non che sepolto.*

*Vostro valore anchora e'l stil sovrano,  
ch'al Pindarico e quel d'Orpheo s'agguaglia,  
fa in lui di morte al tutto il poter vano.*

*Così Paulo non men'par ch'alto saglia,  
perchè Scipion chiamòssi Emiliano,  
che per la Macedonica battaglia?*

#### PREJASNOM GOSPODINU GOSPODINU MARKANTUNU MULLI

Ne, mrtav nije tko mnoge vrline  
u sebi skupi i slava ga prati,  
makar će dio krhki zemlji dati,  
kom suđeno je i tako da mine.

Gosparu, stoga ne plačite jako:  
Vaš otac živ je, jer spomen ne blijedi  
velike časti, i vrijeme je štedi  
a ne slabi niti prekriva rakom.

Uzvišenost i snaga riječi Vaše,  
što Pindaru i Orfeju je ravna,  
svaku vlast smrti nad njim nadvladaše.

Je l' uspomena Paulova slavna  
jer Scipion Emilijan se zvaše  
il je zbog rata makedonskog javna?

Posljednji sačuvani sonet još je neodređeniji u svojim pohvalama i asocijacijama. Međutim, zaključak je tipičan za humanističke, klasicističke konvencije. Pozivanje na brdo Helikon, sjedište Muza, odnosno na kabalinski izvor, izvor Hipokrene, što ga je otvorio mitski konj

Pegaz svojim kopitom, naći ćemo i u Lucićevoj hrvatskoj poslanici Jeronimu Martinčiću (kao »Parnaž« i »Pegašku vodicu«), a također i u Hektorovićevo talijanskom pismu Vincencu Vanettiju.

Ako je indeks imena i literarnih, »učenih« prisjećanja iznimno velik u svim Lucićevim stihovima, a posebno onima izvan petrarkističkog, »leutaškog« okvira, talijanski se soneti u tom pogledu približavaju čak suvremenoj im latinističkoj produkciji, iskićenij i »začinjenij« brojnim sintagmama i simbolima grčko-rimskog supstrata i porijekla.

6.

AL CLARISSIMO SIGNOR IL SIGNOR NICOLAO BONDOMER,  
CAPITANO DEL COLFO DEGNISSIMO

*Signor, sovente il degno aspetto vostro  
mirando e le virtuti ad una ad una,  
tal fra l'altrui virtù splende ciascuna,  
qual fra gl'altri colori il color d'ostro.*

*E quel formato nel supremo chiostro  
veggio, che in se mirabilmente aduna  
quando fù mai nel regno di fortuna  
di vago et bello al tempo antico e nostro.*

*Onde anchora i' vedrò con grandi effetti  
da voi tosto i nimici oppressi, vinti,  
come il superbo vostro nome sona,*

*e stanchi in vostre lodi i più perfetti  
ingegni e i più bagnati stili e tinti  
nel fonte Caballino in Helicon.*

PREJASNOM GOSPODINU GOSPODINU NIKOLI BONDOMERU,  
NAJDOSTOJNIJEM KAPETANU ČITAVOG JADRANA

Gosparu, lik Vam časti pun i sjaja  
promatrah često i sve mu vrline;  
naspram ostalih svaka od njih sine  
ko što kod boja grimiz se izdvaja.

I ovaj djelić višnjeg položaja  
vidim, što čudom zajedno ga čine  
ljepota i krasota od davnine  
do danas, i gdje sreća nema kraja.

Uskoro još ću vidjeti na djelu  
da tuđa moć je od Vas uništena  
i da Vam ime prepuno je slave,

a umorne će bit sve mudre glave  
hvalu Vam dajuć, pera umočena  
na helikonskom, kabalinskom vrelu.

Vraćajući ovim prepjevima pomalo u opticaj plodove Lucićeva aktivnog bavljenja talijanskim pjesništvom, ostajemo daleko od svakog precjenjivanja. Soneti, naime, pripadaju više nekoj praktičnoj strani Lucićeve darovitosti i svojevrstan su primjer »primijenjenoga« pjesništva. Pjesnik se poslužio stečenim vještinama u prilikama kada mu je to civilno osjećanje sugeriralo. Time je svakako umio izboriti povlašteni društveni položaj, odnosno barem stvoriti iluziju da pripada onovremenoj eliti, da razgovara s uglednicima i moćnicima. Šteta je samo što su poniznost i udvornost bile jedine njegove ulaznice, što mu je legitimitet obraćanja osiguravala tek pozicija laskavca.

Iako u sonetima nema pravih pjesničkih vrijednosti, oni su ipak dokument ne tako kratkog razdoblja autorova života. Vjerojatni raspon njihova nastanka jest od 1515—17. (vrijeme Diedova knezovanja u Hvaru), pa do 1535 (kada je Markantun Mulla upravljao Dalmacijom; u međuvremenu, 1533—34, Matej Maripetro je bio knezom i providurom hvarskim).<sup>18</sup> Kroz ta dva desetljeća teških socijalnih nemira, unutarnjih konflikata u čitavoj Dalmaciji i opasnih turskih prijetnji s kopna i mo-



ra, manje je čudno i sablažnjivo što naš pjesnik bježi u okrilje mletačkog lava i podržava tuđinsku vlast kao jamca kakvog-takvog mira i sigurnosti.

Ali Lucićevi talijanski soneti su i dobra vježba oblika, okušavanje strogosti medija i metra, što ga je i inače odlikovalo, i ogledanje u disciplini, kojom se kao hrvatski pjesnik neće baviti, jer — poput svih slavni vršnjaka i sljedbenika — neće napisati ni jednog soneta na vlastitom jeziku.<sup>49</sup> Dokaz dubinskog poznavanja mogućnosti i strukture soneta, međutim, ipak je dobrodošao: u skrupuloznosti formalne imitacije i kritičkoj distanci prema eventualnoj primjeni u drugom i drugačijem idiomu vidimo zalag one ozbiljnosti i koncentracije kojom je u hrvatskim stihovima opravdano došao do gotovo najveće »časti našega jezika«.

Svi su navodi Lucićevih hrvatskih stihova doneseni prema izdanju *Lucić—Hektorović*, u Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, priredio M. Franičević, Zagreb, 1968.

#### BILJEŠKE

Svi su navodi Lucićevih hrvatskih stihova doneseni prema izdanju *Lucić—Hektorović* u Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, priredio M. Franičević, Zagreb, 1976.

<sup>1</sup> *Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića*, priredio Seb. Žepić, predgovor: *Život Hanibala Lucića* napisao F. Rački, Stari pisci hrvatski, VI, JAZU, Zagreb, 1874, str. XL.

<sup>2</sup> G. Novak, *Hvar*, Beograd, 1924, str. 116.

<sup>3</sup> C. Fisković, *Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru*, u *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1978, str. 198.

<sup>4</sup> G. Novak, ibidem. Mnogi podaci su okupljeni kod N. Duboković-Nadalini, *Geografski položaj grada Hvara i stvaranje njegove kulturne nadgradnje*, Encyclopaedia moderna, Zagreb, 1973, br. 22, str. 96—100.

<sup>5</sup> T. Maroević, *Marulova plavca nova*, u *Dike ter hvaljenja*, Logos, Split, 1986.

<sup>6</sup> *Pesme Franja Božičevića Natalisa*, priredio M. Marković, SANU, Beograd, 1958, str. 112.

<sup>7</sup> J. Vončina, *Dva portreta iz renesansnoga splitskog književnog kruga*, u *Analize starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1977, str. 65—67.

<sup>8</sup> Đ. Körbler, *Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 18. vijeka*, Rad JAZU, 212, Zagreb, 1916, str. 41—42.

<sup>9</sup> S. P. Novak, *Nešto o vezi Mavra Vetranovića i Hanibala Lucića*, Hvarski zbornik, 2, Hvar, 1974. str. 353—367.

<sup>10</sup> Đ. Körbler, *ibidem*, str. 48.

<sup>11</sup> Đ. Körbler, *ibidem*, str. 41.

<sup>12</sup> Tako je nazvan odjeljak u izdanju kolekcije Pet stoljeća hrvatske književnosti, koje nije vodilo računa o talijanskim sonetima.

<sup>13</sup> M. Nikolanci, *Petra Hektorovića »Inojezične sitnice«*, Hvarski zbornik, 4, Hvar, 1976, str. 345—355.

<sup>14</sup> M. Zorić, *Romantički pisci u Dalmaciji na talijanskom jeziku*, Rad JAZU, 357, Zagreb, 1971, str. 353—476; A. Jutronić, *Hrvatski pisci talijanskog jezika*, Kolo, Zagreb, 1969.

<sup>15</sup> V. bilj. 1, str. 295—298. Primjerice, umjesto osmog stiha drugog soneta koji zapravo glasi: *O nobil Maripetro e in voce e in seno* tiskan je (još jednom) jedanaesti stih istoga soneta. U jedanaestom pak stihu trećega soneta navedena je dvaput zaredom riječ *intorno*. U devetom stihu petog soneta nedostaje riječ *stil* u sintagmi *'l stil sovrano*.

<sup>16</sup> G. Novak, *ibidem*, str. 179. Nagadanja o učešću slavnog veronskog arhitekta Michelea Sanmichelija u gradnji Lođe nisu se potvrdila. C. Fisković je člankom u »Peristilu« dokazao bitan udio domaće graditeljske radionice Trifuna Bokanića.

<sup>17</sup> L. Dančević, *Pomorske operacije u pučkom ustanku na Hvaru i Visu*, Hvarski zbornik, 2, Hvar, 1974, str. 71—72.

<sup>18</sup> F. Rački, rad naveden u bilj. 1, str. XLVI.

<sup>19</sup> S. Petrović, *Problem soneta u starijoj hrvatskoj književnosti*, Rad JAZU, 350, Zagreb, 1968, *passim*.